

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 25.04.2021
Published /Yayınlanma 27.05.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Konakoğlu, Z.N. & Bekar, İ. (2021). Kent kimliğinde kültürel miras yapıları: Trabzon örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(69), 1186-1195.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2423>

Arş. Gör. Zeynep Nilsun KONAKOĞLU
<https://orcid.org/0000-0002-1539-305X>

Avrasya Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / TÜRKİYE

Arş. Gör. İrem BEKAR
<https://orcid.org/0000-0002-6371-9958>

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / TÜRKİYE

KENT KİMLİĞİNDE KÜLTÜREL MİRAS YAPILARI: TRABZON ÖRNEĞİ CULTURAL HERITAGE BUILDINGS IN URBAN IDENTITY: THE EXAMPLE OF TRABZON

ÖZET

Kentler buldukları dönemlerin siyasi, kültürel ve sosyal birikimlerinin bütünü oluşturarak yerleşim alanlarıdır. Her kent sahip oldukları değerler bakımından farklılaşarak kendine öz kimliğini oluşturmaktadır. Bir kenti diğerlerinden ayrı kılan ve tekilleştiren kent kimliği, düzensiz kentleşme, ekonomik etkenler ve küreselleşme gibi etkenlerle değişmekte ve zamanla anlamını kaybederek yok olmaktadır. Kent içerisinde dikkat çekici, kitlesel etki bırakmış, tarihi değer taşıyan ve kent kimliğini oluşturan kültürel miras yapılarının korunması bu bağlamda çok önemlidir. Kültürel miras değerlerinden bazıları kent içerisinde taşıdığı özellikler bakımından farklılaşarak kentin işaret ögesi haline gelmektedir. Zihinde kalıcılığı etkileyen işaret ögeleri kentin birer simgesi haline gelerek kentlere anlam yüklemektedir. Konum, biçim-boyut ve renk-malzeme bakımından farklılaşarak kent dokusunda belirgin hale gelen işaret ögeleri fiziksel karakteristiği sayesinde kentin birer simgesi konumundadır. Çalışma kapsamında pek çok medeniyete ev sahipliği yapmasından kaynaklı zengin bir mekânsal çeşitlilik sağlayan ve korunmuş nitelikli bir mimari dokuya sahip olan Trabzon kentinin ön plana çıkan işaret yapıları 272 katılımcıya uygulanan anket ile tespit edilmiş ve bu yapıların kavranabilirliği 'konum, biçim-boyut, malzeme-renk' özellikleri açısından incelenerek yapılarının kent kimliğine etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda işaret ögesi olarak kültürel miras yapılarının konum, biçim-boyut, malzeme-renk gibi fiziksel özelliklerinin önemi vurgulanarak, fiziksel özelliklerin yapıların bilinirliğe etkisi araştırılmış ve bu yapıların kente kazandırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, Trabzon, İşaret Ögesi, Kültürel Miras Yapıları.

ABSTRACT

Cities are settlements that constitute the whole of the political, cultural, and social accumulations of the periods they were in. Each city creates its own identity by differentiating with the values they have. The urban identity that makes a city separate and singular from the others changes due to factors such as irregular urbanization, economic factors, and globalization and disappears over time by losing its meaning. In this context, it is very important to protect the cultural heritage buildings that have a remarkable, massive impact on the city, have historical value, and constitute the identity of the city. Some of the cultural heritage values become the landmark of the city by differing in terms of the features they carry in the city. Landmark elements that affect permanence in the mind become a symbol of the city and give meaning to cities. The landmark elements that have become distinctive in the urban fabric by differentiating in terms of location, shape-size, and color-material are the symbols of the city thanks to their physical characteristics. Within the scope of the study, the prominent landmark building of the city of Trabzon, which provides a rich spatial diversity due to its hosting many civilizations and has a preserved architectural texture, were determined by a questionnaire applied to 272 participants and the comprehension of these buildings was investigated by examining in terms of their characteristics. As a result of the study, the importance of the physical properties of cultural heritage buildings such as location, shape-size, material-color was emphasized, the effect of physical properties on the awareness of the buildings was investigated and suggestions for the introduction of these buildings to the city were presented.

Keywords: Urban Identity, Trabzon, Landmarks, Cultural Heritage Buildings.

Issue/Sayı: 69

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

1. GİRİŞ

Buldukları dönemin siyasi, kültürel ve sosyal yapısının etkisiyle sürekli bir dönüşüm içinde olan kentler, meydana geldikleri zamandan itibaren günümüzdeki en önemli yerleşim alanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Güler, Şahnagil ve Güler, 2016, s.90). Kentlerin sahip olduğu doğal ve kültürel miras, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yerüstü, yeraltı veya su altındaki tüm taşınır taşınmaz varlıklar kültürel varlıkları içerisinde barındırmakta, kent hakkında bilgi vermekte ve kent kimliğini oluşturmaktadır (Kurak Açııcı vd., 2017). Kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanması ve kentin geçmişten günümüze aktardığı maddi ve manevi mirasın korunması ile kent kimliğinin oluşması arasında doğrudan ilişki vardır (Tekeli, 1991).

Kentin tarihi, mimarisi, gelenek ve göreneği, müziği vb. tüm soyut ve somut kültürel miras öğeleri kentin kimliğinin oluşmasına belirleyici unsurlardır. Fakat küreselleşmenin ve düzensiz kentleşmenin etkisi ile kentler özgün kimliklerini kaybetmekte, yerel ve bölgesel farklılıklar ortadan kalkmakta ve birbirine benzer özelliklerde kentler var olmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle zamanla gelişim ve dönüşüm içinde olan dünyada, birey ve toplumların kendilerini birçok açıdan ifade etmedeki temel aracı olan kent, bazı ilgili kavramlarla anlam kazanmaktadır. Bir birikim sürecinin yansıması olan kentleri ele almak da bu bağlamda; kimlik, kültür kavramlarını doğru anlamaktan ve aralarındaki ilişkiyi anlamlandırmaktan geçmektedir (Güler, Şahnagil ve Güler, 2016, s.92). Öncelikli olarak kimlik, bir nesnenin veya objenin diğerinden özgünlüğü, tekilliği ve bireyselliği ile ayrılması şeklinde, kent kimliği ise bir kenti diğer kentlerden ayırt etmeye, bir anlamda başkalaştırmaya yardımcı olan niteliklerin ve kente özgü öğelerin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Can, 1999). Bir kenti diğerlerinden ayrı kılan ve tekilleştiren kent kimliği, bu özel niteliklerinin oluşumunu ve gelişimini etkileyen bazı etkenlere bağlıdır (İlgar, 2008). Kentin kültür ve çevre biçimlenmesinde kent kimliği doğrudan etkili olmakta, doğal çevre, yapay çevre, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri içerisinde barındırmaktadır.

Kentler toplumsal olayların, zihinlerde biriken ortak deneyimlerin ve yaşanmışlıkların izlerini bellekte taşımaktadırlar. Kent mekânları içinde geçmişle bağların kurulmasının, kimlik, yer ve aidiyet duygusunun artırılmasındaki rolü çok önemlidir. Bu bağlamda değerli olan, kentin tarihini kentin “ruhu” olarak, kentin kendisini de halkının “ortak belleği” olarak görebilen yaklaşımlardır (Rossi, 1982). Bu yüzden kent kimliğinin ortaya çıkmasında ve kentsel çevrenin şekillenmesinde toplumsal belleğinin önemli birer etken olduğu yadsınamaz. Kent içerisinde dikkat çekici, kitlesel etki bırakmış, tarihi değer taşıyan mimari yapılar kültür katmanlarının üst üste birikmesiyle toplumsal ve bireysel değerlere göre insanların belleklerinde belirli kavramlarla birlikte iz bırakmışlardır. Kentlerin görünümünü ve zihinde kalıcılığını etkileyen bu kent imgeleri beş temel görsel algılama ögesine ayrılmaktadır. Bunlar; yollar, sınırlar (kenarlar), bölgeler, düğüm (odak) noktaları ve işaret öğeleridir (Lynch, 1960). Çalışma kapsamında ele alınan işaret öğeleri, kente anlam yükleyen, yönlendiricilik sağlayan, boyut, malzeme, renk, doku vb. gibi fiziksel özellikleri bakımından kendine has ve tek oluşuyla göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada, kent kimliğinde bir işaret ögesi olarak kültürel miras yapılarının Trabzon kenti üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmektedir. İçinde bulunduğu kent dokusundan farklılaşarak kent için işaret ögesi olarak göze çarpan yapıların belirlenmesi adına anket çalışması uygulanmaktadır. Belirlenen yapıların konum, biçim, boyut, renk, malzeme gibi özellikleri açısından incelenerek yapıların kent kimliğinin oluşmasındaki etkisi ve önemli araştırılmaktadır.

1.1. İşaret Ögesi Olarak Kültürel Miras Yapıları

Kalıtım kelimesi ile ilişkilendirilen “miras”, nesilden nesile aktarılan herhangi bir şey olarak nitelendirilmektedir. Geçmişten bugüne aktarılan tarihi değerlerin taşıyıcısı rolünden ötürü, miras bir toplumun kültür geleneğinin bir parçasıdır (Nuryanti, 1996). Kültürel miras ise aynı toplumdaki insanların ortak geçmişlerini anlatan, tarihi birikimlerini ortaya koyan, soyut ve somut olmak üzere sadece üzerinde bulunduğu toplum ve gelecek kuşaklarla sınırlı kaymayıp tüm insanlık için anlam ifade eden zenginliktir (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017). Toplum ile direkt ilişki içerisinde olan kültürel miras kent kimliğinin büyük kısmını oluşturur ve içinde bulunduğu toplumla beraber biçimlenir. Geçmiş nesillerle günümüz arasında bir köprü vazifesi gören kültürel miras, gelecek nesillerin de sahip olacakları sosyal yapıların temelini atmaktadır (Nişancı, 2012). Kültürel miras içerisinde sanattan bilime, mimari eserlerden müziğe pek çok soyut ve somut değeri (Tablo 1) içerisinde barındırmaktadır (Kurak Açııcı ve Konakoğlu, 2018, s.670).

Tablo 1: Kültürel Mirasın Çeşitleri (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014)

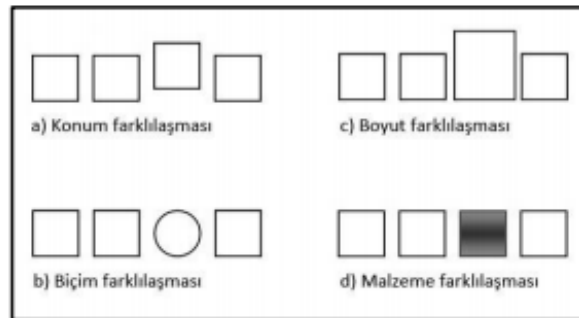
KÜLTÜREL MİRAS		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS		SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS
Taşınmaz Kültürel Miras	Taşınır Kültürel Miras	Müzik
Mimari Eserler	Resimler	Halk dansları
Anıtlar	Heykeller	Tiyatro
Arkeolojik Sitler	Kütüphane eserleri Arşivler	Edebiyat
Tarihi merkezler	Takılar ve süs eşyaları Eski paralar	Sözlü gelenekler
Bina grupları	Günlük eşyalar	Törenler, Şölenler
Kültürel manzaralar	Müzik aletleri Fotoğraflar vb.	Gelenekler
Tarihi parklar, bahçeler Kanallar,		Görenekler
Köprüler		El sanatları geleneği
Yel değirmenleri vb.		Geleneksel oyunlar vb.

Kültürel miras kapsamına giren eser ve alanların sayısı her geçen gün sayısal ve kültür çıktıları olarak artış göstermektedir (Alparslan, 2015). Kültürel miras için önemli olan tüm değerlerin ortaya çıkarılması, sürdürülebilirliği ve bu sayede gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Kültürel miras değerlerinden bazıları kent içerisinde taşıdığı özellikler bakımından farklılaşarak kentin işaret ögesi haline gelmektedir. Kültürel miras yapıları üstlendiği bazı görevler nedeniyle de işaret ögesi olma potansiyeline sahip olmaktadır. Bunlar:

- Simge yapılar; yerleşim alanının tanımlanmasına, referans noktaları oluşturulmasına ve insanların belleğinde yer edinmesine yardımcı olan yapılardır.
- Anı yapılar; belge niteliğinde olan yapılardır. Kentle alakalı bir olayın anısına yapılırlar.
- Tanık yapılar; kent belleğinde önemli bir yer tutan, önemli olaylara tanıklık etmiş olan bu yapılar üstlendikleri görev sayesinde kent belleğinin simgesi haline gelmektedirler.
- Dönem yapıları, yapıldıkları dönemin tarihine tanıklık eden ve mimari özelliklerini yansıtan öğeleri içermektedirler (Madran, 2001; Yetim, 2019).

İşaretler veya semboller; nesnelere anlam yüklemekle kalmayıp çağrışımlarda bulunarak zihinsel bir sürece etki etmektedirler. Örneğin; Galata Kulesi deyince İstanbul, Anıtkabir deyince Ankara şehirlerinin akla gelmesi işaret öğelerinin kentle ilişkisini ifade etmektedir. İşaret öğelerinin en önemli fiziksel karakteristiği, bağlam içerisinde kolay hatırlanan, biricik ve tek bir öge olmasıdır. Konum, biçim, renk ve malzeme gibi fiziksel özelliklerle birlikte birbirinden farklılaşan işaret öğeleri, kent dokusunda öne çıkan ve kent imajında akılda kalan oluşumlardır. Bulunduğu kentin silüetinde ön plana çıkarak kent dokusunu özelleştiren, farklı bir kotta veya konumda yer alan, biçim veya boyut olarak farklılaşan, çevresinden yapısal olarak farklı malzemesi, rengi, yapım sistemi olan yapılar kentte işaret ögesi olarak tanınmaktadır (Diker, 2014) (Şekil 1).

Şekil 1: İşaret Öğelerinin Konum, Biçim, Boyut ve Malzeme Olarak Farklılaşması (Erkan, 2010)

İstanbul'da bulunan Topkapı Sarayı'nın çevre ilişkisine bakıldığında bulunduğu konumun yüksek oluşu, İspanya Bilboa'da bulunan Guggenheim Müzesi'nin gerek konum olarak gerekse tercih edilen yapı malzemesinin çevresinden farklılaşması, İstanbul'da Galata Kulesi'nin boyutu ve çevresindeki yapılardan biçimsel olarak farklılaşarak ön plana çıkması, Paris'te Eyfel Kulesi'nin biçim, boyut ve malzeme yönüyle özelleşmesi, İspanya'da bulunan Sagra da Familya Kilisesi'nin sahip olduğu malzeme, biçim ve boyut özellikleri bakımından farklılaşması, ABD'de bulunan Empire State Binası'nın boyutsal olarak öne çıkması bu yapıları bulunduğu kentin işaret öğeleri haline getirmektedir (Şekil 2).

Topkapı Sarayı, İstanbul
(URL 1)

Guggenheim Müzesi, Bilbao
(URL 2)

Galata Kulesi, İstanbul
(URL 3)

Eyfel Kulesi, Paris
(URL 4)

Sagra da Familia Kilisesi,
Barselona (URL 5)

Empire State Binası, ABD
(URL 6)

Şekil 2: Konum, Biçim, Boyut, Malzeme, Renk Açısından İşaret Ögesi Olarak Ön Plana Çıkan Yapılar

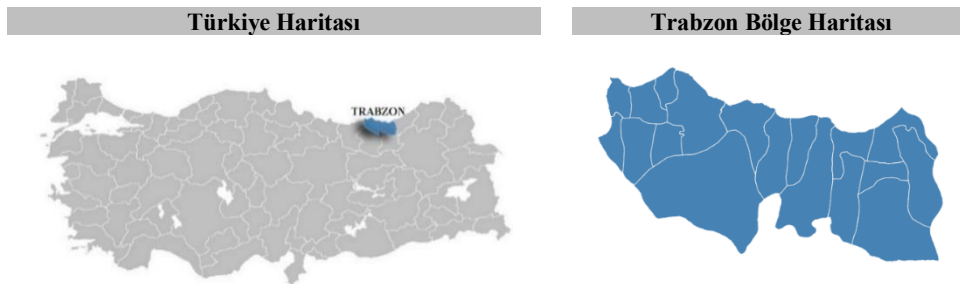
Kentte; konum, biçim, doku, malzeme, yükseklik, renk gibi fiziksel özellikleri ile işaret ögesi olarak tanımlanan yapılar akıllarda yer edinmekte, kent içerisinde ön plana çıkmakta, kent kimliğinin oluşmasına katkı sağlamakta ve kentin tanınabilirliği adına fark yaratmaktadır.

2. YÖNTEM

Kent kimliğinin oluşumunda Trabzon'un taşınmaz kültürel mirasın yerini tespit eden bu araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada bulunduğu karma yöntem kullanılmıştır. Çalışma üç aşamada gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın birinci aşamasında literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında 272 kişi ile yapılan ve onlara yönlendirilen tek sorunun 'Trabzon denilince aklınıza gelen 5 şey nedir?' analizi yapılarak Trabzon'da ön plana çıkan işaret yapıları tespit edilmektedir. Çalışmanın üçüncü aşamasında ise bu yapıların kavranabilirliği 'konum, biçim-boyut, malzeme-renk' özellikleri açısından incelenerek yapılarının kent kimliğine etkisi araştırılmaktadır. Konum başlığı altında yapının uydu görüntüsünün ve çevresi ile ilişkisinin, biçim-boyut başlığı altında yapının biçimsel ve boyutsal özelliklerinin ve son olarak malzeme-renk başlığı altında yapıda kullanılan malzemelere ve renklerin yapının işaret ögesi olmasına etkisi irdelenmektedir.

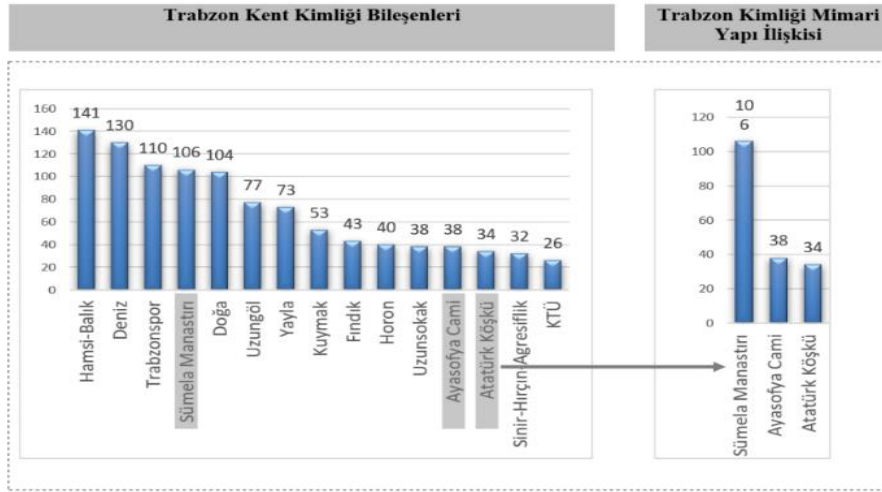
2.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Kentin pek çok medeniyete ev sahipliği yapmasından kaynaklı zengin bir mekânsal çeşitlilik sağlaması ve korunmuş nitelikli bir mimari dokuya sahip olmasından dolayı çalışma alanı olarak Trabzon ili tercih edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3: Çalışma Alanı

Çalışmada ele alınacak yapıların belirlenmesi adına yöneltilen sorunun analizi sonucunda soyut ve somut pek çok kültürel miras ögesi ile karşılaşmıştır. Somut ve taşınmaz kültürel miras öğelerinden cevap olarak en fazla Sümela Manastırı, Ayasofya Camii ve Atatürk Köşkü alınmıştır (Şekil 4). Böylelikle bu yapılar çalışmanın temelini oluşturan işaret öğeleri olarak belirlenmiştir.

Şekil 4: Anket Katılımcılarının Kültürel Miras Yapılarını Seçme Durumu

Ankete toplan 272 kişi katılmıştır. Katılımcıların %30'unu Trabzon dışı, %70'ini ise Trabzon içi, %39'unu 30 yaş altı, %61'ini 30 yaş üstü ve %89'unu eğitim düzeyi üniversite, %10'unu lise, %1'ini ise ilköğretim düzeyi katılımcılar oluşturmuştur.

3. BULGULAR

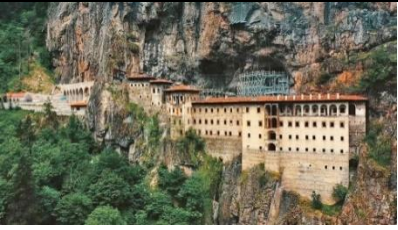
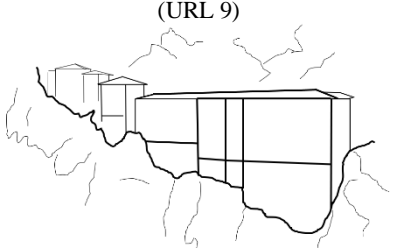

Bu bölümde yapılan anket sonucu kent için kültürel miras değeri yüksek olan Sümela Manastırı, Ayasofya Camii ve Atatürk Köşkü hakkında öncelikle genel bilgiler verilerek daha sonra kent kimliğinin oluşumuna yapıların konum, biçim-boyut ve malzeme-renk özelliklerinin katkısı analiz edilmiştir.

3.1. Sümela Manastırı

Karadeniz'deki en önemli dini merkezlerden biri olan Sümela Manastırı günümüzde müze olarak hizmet vermekte, yerli ve yabancı turistler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Meryem Ana adına inşa edilen manastırın 'Sümela' adını 'siyah' anlamına gelen 'melas' kelimesinden geldiği söylenmekte ve bu ismin konumlandığı koyu renkli Karadağlar'dan geldiği düşünülmektedir (URL 7). Kent için önemli bir kimlik unsuru olan Sümela Manastırı, şehir içi ve dışı ziyaretçilere yapılan anket sonucunda Trabzon'da akla ilk gelen kültürel miras yapısı olmuştur. Sümela Manastırının kent için bu kadar önemli ve ön planda olmasının sebeplerinden biri sahip olduğu dini değer iken bir diğeri ise kuşkusuz ki yapının konumu, çevre özellikleri, biçimsel özellikleri ve malzeme özellikleridir (Tablo 2).

Tablo 2: Sümela Manastırı Konum, Biçim-Boyut, Malzeme-Renk Analizi

SÜMELA MANASTIRI	
Konum Özellikleri	<p>Uydu görüntüsü</p>
	<p>Çevresi ile ilişkisi</p> <p>(URL 8)</p>
	<p>Sümela Manastırı, Trabzon, Maçka İlçesi'nin Altındere Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Merkezden yaklaşık 40 km uzaklıkta, deniz seviyesinden 1.150 metre yükseklikte Karadağ'ın eteklerine inşa edilen yapı çevresi kayalıklar ve ormanlık alanlar ile çevrilidir. Konum olarak merkezi bir yere sahip olmasa da yapı görselliği, görkemi, çevresi ile etkileşimi ve taşıdığı kültürel değerle günümüzde Trabzon'da en çok ziyaret edilen noktalar arasında yer almaktadır.</p>

Biçim-Boyut	 <p>(URL 9)</p> 	<p>Dik yamaçlara konumlanan Sümela Manastırı; birbirini izleyen, bazen yan yana, bazen üst üste gelen yapılarla büyük bir yapı topluluğu görünümündedir. Doğa ile bütünleşen yapı sahip olduğu boyut ve kütleli şekli ile kendini göstermektedir. Biçimsel özellikleri ve biçimlenmesinde etkili olan kayalar ile etkileşimi yapıyı görsel açıdan ön plana çıkarmakta ve kent kimliği açısından önemli bir yapı yapmaktadır.</p>
Malzeme - Renk	 <p>(URL 10)</p>	<p>Yığılma taş yapı sistemi ile inşa edilen yapının malzemesi taş ve ahşaptır. Yapının malzemesi ve çevresi ile uyumu görsel bir bütünleşme yakalarken aynı zamana bu yönüyle ön plana çıkmaktadır.</p>

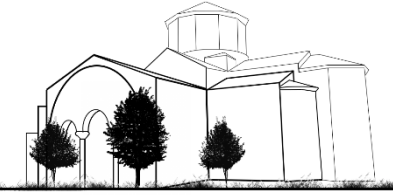

3.2. Ayasofya Camii

Geçmişte kilise, müze, depo gibi farklı işlevlerle hizmet veren yapı, günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. 1250-1260 yılları arasında inşa edilen yapı Trabzon kent kimliği açısından önemli bir işaret ögesidir. Konumu, biçimsel, boyutsal ve malzeme özellikleri ile ön plana çıkan yapı ziyaretçiler tarafından dini veya turistik amaçlarla sıklıkla ziyaret edilen bir yapıdır (Tablo 3).

Tablo 3: Ayasofya Camii Konum, Biçim-Boyut, Malzeme-Renk Analizi

AYASOFYA CAMİİ	
Konum Özellikleri	<p>Uydu görüntüsü</p> <p>Çevresi ile ilişkisi</p> <p>(URL 11)</p>

Ayasofya Camii; Trabzon, Ortahisar, Fatih Mahallesi'nde yer almaktadır. Merkezi bir yerde bulunan yapı aynı zamanda sahile yakın oluşu ile Trabzon sahil yolunu kullananlar tarafından fark edilebilir bir konuma sahiptir. Yapı yerli ve yabancı turistler tarafından sıklıkla ziyaret edilmekte; ziyaret edilmese dahi Trabzon'dan sadece geçen insanların da görebileceği konumu nedeniyle hafızalarda yer edinmektedir. Yakın çevresinde yapıya ait bahçe ve kafeler bulunmaktadır. Biraz daha uzaklaşıldığında ise konutlar ve dükkanlara rastlanmaktadır.

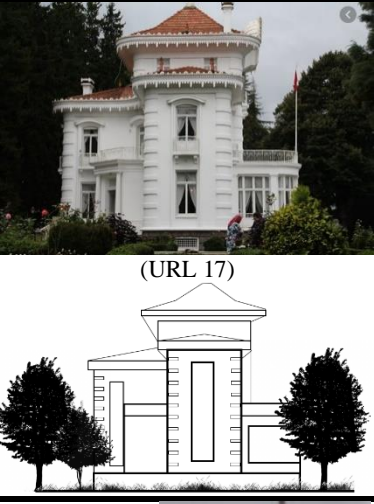

Biçim-Boyut	 <p>(URL 12)</p> 	<p>Yapı, kare-haç planlıdır ve yüksek bir merkezi kubbeye sahiptir. Nartex denilen giriş holüne sahip olan bina üç neflidir. Neflerden ortadaki beş köşeli, yanlardakiler ise yuvarlak bir apsisle son bulmaktadır. Nartex'in üzerinde şapel vardır. Yapının kuzey, batı ve güneyinde üç revaklı giriş bulunmaktadır (URL 13). Ayasofya Camii güney cephesi ve on iki kasnaklı kubbesi yapının en dikkat çeken bölümleridir. Yapının, çevresindeki binalardan boyut olarak büyük oluşu yapıyı ayrıca ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca binalar yapının arkasında görsel bir arka fon oluşturmaktadır.</p>
Malzeme - Renk	 <p>(URL 14)</p>	<p>Yığma yapım sistemiyle inşa edilen yapıda kesme taş ve moloz taş malzeme kullanılmıştır (URL 15). Cephede malzemesi ve rengiyle tarihi kimliğini vurgulayan yapı bu yönüyle bir işaret ögesi olarak ön plana çıkmaktadır.</p>

3.3. Atatürk Köşkü

1890 yılında Kostantin Kabayanidis tarafından yazlık olarak inşa edilen köşk günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. 1924 yılında Atatürk'ün ziyareti sonucu köşkü görüp beğenmesi nedeniyle 'Atatürk Köşkü' olarak isimlendirilen yapı biçimsel özellikleri ve rengiyle ön plana çıkmakta ve akıllarda yer edinmektedir (Tablo 4). Atatürk Köşkü'nün kent kimliği açısından önemli bir değere sahip olmasının bir diğer nedeni ise geçmişte Atatürk tarafından ziyaret edilmesi ve onun ismiyle anılmasıdır.

Tablo 4: Atatürk Köşkü Konum, Biçim-Boyut, Malzeme-Renk Analizi

ATATÜRK KÖŞKÜ	
Konum Özellikleri	<p>Uydu görüntüsü</p> <p>Çevresi ile ilişkisi</p> <p>(URL 16)</p>

Biçim-Boyut	 <p>(URL 17)</p>	<p>Avrupa ve Batı Rönesans mimarisinin özelliklerini taşıyan yapı arka planı ve ön planındaki doğa ile oluşturduğu kontrastın kütlele bir dışavurumudur. Yapının cephe karakterinin biçimlenişinde etkili olan batı Rönesans mimarisinin etkileri büyük ve gösterişli biçimsel özellikleri ile göze çarpmakta ve kent kimliği için önemli bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır. Çevresinde boyutsal anlamda fark yaratmasını sağlayacak yapı bulunmamaktadır.</p>
Malzeme - Renk		<p>Cephe malzemesi kesme taş olan yapının üst örtüsü kıvrma çatı olup malzemesi olarak Marsilya kiremiti kullanılmıştır. Çatının saçak altları ahşap ile kaplanmıştır (URL 18). Köşkün cephesinin tamamı beyaz boya ile boyanmıştır. Rengi yapının en akılda kalıcı özelliklerinden biri olup, bu yönüyle işaret ögesi olarak ön plana çıkmaktadır.</p>

Trabzon'da kent kimliğinin oluşmasında etkili olan bu 3 yapı incelendiğinde her bir yapının farklı özellikleri ile ön plana çıktığı görülmektedir. Sümela manastırı özellikle konumu, çevresi ile ilişkisi ve biçimsel özellikleri ile ön plana çıkarken, Ayasofya Camii merkezi konumu ve boyutsal ve biçimsel özellikleri ile, Atatürk Köşkü ise biçimsel ve malzeme-renk özellikleri ile ön plana çıkmakta ve akıllarda yer edinmektedir.

4. SONUÇ

Kent kimliğinin oluşmasında kentin siyasi, kültürel, sanatsal, toplumsal, dini vb. pek çok özeliği etkili olmaktadır. Bu özelliklerin bütünü kentin soyut ve somut kültürel miras değerlerini oluşturmaktadır. Kültürel miras değerlerinden bazıları kendine özgü fiziksel özellikleri sayesinde kent içerisindeki diğer yapılardan farklılaşarak kentin işaret ögesi olarak adlandırılmaktadır. İşaret ögesi olma potansiyeline sahip yapılar, üstlendiği işlevsel görevleri ve fiziksel özellikleri sayesinde kitlesel etki bırakarak ve dikkat çekerek insanların belleklerinde kalıcı iz bırakmışlardır. Çalışmada kent kimliğinde işaret ögesi olarak adlandırılan kültürel miras yapılarının Trabzon kenti üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmektedir. İçinde bulunduğu kent dokusundan farklılaşarak kent için işaret ögesi olarak göze çarpan yapıların belirlenmesi için uygulanan anket çalışması sonucunda belirlenen Sümela Manastırı, Ayasofya Camii ve Atatürk Köşkü yapılarının konum, biçim, boyut, renk, malzeme özelliklerinin kent kimliğini oluşturmadaki etkisi ve yapının fiziksel karakteristiğinin işaret ögesi olmasına katkısı araştırılmaktadır.

Söz konusu yapılar üzerinden kentin işaret ögesi konumda olan yapıların konum, biçim-boyut ve malzeme-renk özelliklerini irdeleyen bu çalışmanın sonuçları ve önerileri olarak şunlar söylenebilir:

- Trabzon kültürel miras yapıları bakımından çok zengin bir kent olmasına rağmen Sümela Manastırı, Ayasofya Camii ve Atatürk Köşkü dışındaki yapılara oranla bilinirliğinin çok az olduğu görülmüştür. Bu yapıların ulusal ve uluslararası tanınırlığının artmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Genellikle ulaşılabilirlik açısından daha az problemlili olan yapıların kent imajındaki bilinirliğinin daha çok olduğu görülmektedir. Bu nedenle ulaşım sorunu olan yapılara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- Kültürel miras yapıları çevresini oluşturan (yollar, bahçeler, bölücü duvarlar vb.) tüm öğelerle birlikte korunmalı ve değerlendirilmelidir.
- Yapının üzerine veya yapının algılanmasını engelleyecek herhangi bir yerine tarihi ve kültürel doku ile uyumsuz öğeler yerleştirilerek yapının kimliğine zarar verilmemelidir. Özgün karakterini kaybeden yapılar zamanla kent için önemini yitirmeye ve unutulmaya başlayacaktır.

- Kent kimliğinde ön plana çıkan yapıların çevresi ile olan konum ve görsel ilişkinin yapıları daha bilinir kıldığı görülmektedir. Öyle ki belirlenen üç yapı da etrafında doğal veya yapay yollarla olarak oluşmuş çevresel bir düzene sahiptir.
- Uzmanlar tarafından kentin ve kentlinin sahip olduğu değerler konusunda bilincini, farkındalığını arttırmaya yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.
- Yapıların konum, biçim, renk ve malzeme gibi özelliklerinin kentin ve kentlinin hafızasında yer edindiği ve her yapının bir veya birkaç fiziksel özelliği ile ön plana çıktığı görülmektedir. Öyle ki Atatürk Köşkü denildiğinde akla beyaz bir yapı, Ayasofya Camii denildiğinde merkezi konumu ve biçimi, Sümela Manastırı dendiğinde konumu ve çevresel özelliklerinin gelmesi yapıların kent kimliğindeki yerini vurgulamaktadır.
- Bilinirliği az olan yapıların çevresinde rekreasyon ve etkinlik alanlarının artırılması, kent sakinlerinin o mekanlara gitmesini sağlamada katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Böylece yapıların tanınırlığı ve kullanımı da artacaktır.
- Kent içerisinde kültürel yapıların bilinirliğini arttırmaya yönelik gezi rotaları oluşturulmalı ve ulaşım imkanları sağlanmalıdır.

Kentleri diğerlerinden farklılaştırarak, onu özgün kılan işaret öğelerinin kent kimliğinin oluşumundaki etkisi yadsınamaz. Sembolik, estetik ve tarihi özellikleri bakımından işaret öğeleri olarak nitelendirilen kültürel miras değerlerinin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması kente olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN, Ö. (2015). *Kültürel Mirasın Korunması ve Sergilenmesi: Kaman Kalehöyük Arkeoloji Müzesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- CAN, N. (1999). *Kent Kimliği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DİKER, M. (2014). *Kent Kimliğinin Oluşmasında İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- DÖNMEZ, C. & YEŞİLBURSA, C. C. (2014). Kültürel Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi. *İlköğretim Online*, 13(2). Erişim adresi: <http://ilkogretimonline.org.tr/index.php/io/article/view/2109>
- ERKAN, Ç, N. (2010). *Algılama ve Kentsel İmaj Kuramları, Ders Notu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Programı, Yüksek Lisans Dersi, İstanbul.*
- GÜLER, T., ŞAHNAGİL, S. & GÜLER, H. (2016). Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 12, 86-104.
- İLGAR, E. (2008). *Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- KURAK AÇICI, F., BEŞİR, Ş. & SÖNMEZ, E. (2017). Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 52-66.
- KURAK AÇICI, F. & KONAKOĞLU, Z.N. (2018). Kültürel Mirasın İzlerini Kent Müzelerinde Sürmek: Trabzon Müzeleri, *Journal of History Culture and Art Research*, 7(3), 668-682.
- LYNCH, K. (1960). *Kent İmgesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- MADRAN, E. (2001). Kent Belleğinin Oluşmasında Mimarlık Yapıtları. *Mimarlık Dergisi*, 298, 47-49.
- NİŞANCI, Z.N. (2012). Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımaları. *Journal of Life Sciences*, 1, 1279-1293.
- NURYANTİ, W. (1996). Heritage and Postmodern Tourism. *Annals of Tourism Research*. 23(2), 249-260.
- ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU, G. & TAŞ, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1), 58-67.

- ROSSI, A. (1982). *The Architecture of the City*, MIT Press. Opposition Books, Cambridge.
- TEKELİ, İ. (1991), *Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- YETİM, Ş. (2019). *Dini Yapıların İşaret Ögesi Olma Potansiyeli: Trabzon Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- URL 1 Topkapı Sarayı <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/topkapi-sarayi-dunyada-asiklari-bulusturan-ilk-10-yer-arasina-girdi/> (15.04.2021).
- URL 2 Guggenheim Müzesi <https://www.chegg.com/homework-help/late-1950s-design-sensation-part-one-could-know-looking-conc-chapter-6-problem-4e-solution-9780073523989-exc> (17.04.2021).
- URL 3 Galata Kulesi <https://www.habervakti.com/gundem/cin-in-turkiye-deki-hain-plani-desifredildi-cinlilere-h88574.html> (18.04.2021).
- URL 4 Eyfel Kulesi <https://blog.flypgs.com/eyfel-kulesi-hakkinda-muhtemelen-hic-duymadigin-iliginc-bilgiler/> (18.04.2021).
- URL 5 Sagra da Familia Kilisesi <https://tr.pinterest.com/pin/393290979939828428/> (19.04.2021).
- URL 6 Empire State Binası <https://onedio.com/haber/1930-yilinda-empire-state-binasi-ni-insa-etmek-icin-olumu-goze-alarak-calisan-isciler-487937> (19.04.2021).
- URL 7 Sümela Manastırı <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/trabzon/gezilecekyer/meryem-ana-sumela-manastiri> (20.04.2021).
- URL 8 Sümela Manastırı 1 https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Uzaktan_S%C3%BCmela_Manast%C4%B1r%C4%B1.JPG (20.04.2021).
- URL 9 Sümela Manastırı 2 <https://www.haber7.com/seyahat/haber/2999859-sumela-manastiri-ziyaretcilerini-agirlamaya-basladi> (21.04.2021).
- URL 10 Sümela Manastırı 3 <https://www.ih.com.tr/haber-sumela-manastiri-bayramda-doldu-tasti-783718/> (22.04.2021).
- URL 11 Ayasofya Camii <https://www.trabzon.net.tr/turizm/ayasofya/trabzon-ayasofya-muzesi.html> (22.04.2021).
- URL 12 Ayasofya Camii <https://gezilmesigerekenyerler.com/trabzon/trabzon-ayasofya-muzesi-nasil-gidilir-konaklama.html> (23.04.2021).
- URL 13 Ayasofya Camii <https://karadeniz.gov.tr/trabzon-ayasofya-muzesi/> (23.04.2021).
- URL 14 Ayasofya Camii <http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=2771> (23.04.2021).
- URL 15 Ayasofya Camii <https://karadeniz.gov.tr/ataturk-kosku/> (23.04.2021).
- URL 16 Atatürk Köşkü <https://www.mynet.com/trabzon-ataturk-kosku-nerede-trabzon-ataturk-kosku-giris-ucreti-trabzon-ataturk-kosku-hikayesi-190101250870> (24.04.2021).
- URL 17 Atatürk Köşkü https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g298039-d553480-i234423873-Ataturk_Kosku-Trabzon_Turkish_Black_Sea_Coast.html (24.04.2021).
- URL 18 Atatürk Kökü <https://karadeniz.gov.tr/ataturk-kosku/> (24.04.2021).